

EGY REGÉNYTRILÓGIA ÚJ KÖTETE

MOLNÁR GÉZA: HOLTAK FOGSÁGÁBAN

A kitünő kezdet után fokozott érdeklődéssel vártuk és vettük kezünkbe a folytatást. A *Város a felhők alatt* méltán kapott néhány évvel ezelőtt kedvező visszhangot, elismerő kritikákat, amelyek egyaránt kiemelték a vállalkozás nagyságát — átfogó társadalmi tabló festését a proletárelét, a munkássorsok szemszögéből majdnem egész XX. századi történelmünkről — és az ezzel arányban álló magas művészi színvonalat. Valóban, Molnár Géza vérbeli epikus módjára mindvégig biztos kézzel, sokszor bravúros technikával vezeti a cselekményszöveget egészen a kötetzáró, akaratlanul is emlékezetbe vésődő, felejthetetlen képig: amikor történelmileg sorsdöntő órák a regényhősök magánéletének sorsdöntő eseményeivel találkoznak, Ács Magda és Martin Laci egymásra talál az égő repülőgép fényében a második világháború kitörésének napján.

Innét folytatódik a második kötet, a *Holtak fogságában* cselekménye. Ami legelőször a szemünkbe tűnik, az az új kompozíciós megoldás. Igaz; több bíráló is helyesen állapította meg, hogy már az első kötetben is egyfajta mozaiktechnika érvényesült néhány fejezetben. De ott végeredményben mégis a két családban futott össze minden szál, abba torkollott minden eseményfonal. Ebben a kötetben ellenben már jóval kevésbé koncentrálódik a cselekmény, a két családhoz nem közvetlenül tartozó szereplők önállóbb életet élnek. Olyannyira, hogy ha az első kötet alapján nem tudnánk, kik a főhősök (persze túlságosan merev elhatárolást ott sem lehet és szabad tenni), akkor a másodikból nagyon nehezen lehetne ezt megválaszolni. Nehezen, mert főleg Bordás Franci, Ráday Róbert és Grün Tibi jellege, a helyzetek, a körülmények, amelyek közé kerülnek, ebben a könyvben legalább olyan fontos funkciót töltenek be — és önálló funkciót —, mint Ácsék és Martinék. Itt elmosódik minden lényeges különbség fő- és mellékszereplők közt, a mozaikileg még erősebb, mint az előző kötetben volt, mert a *Holtak fogságában* lényegében több egymástól független eseménysor párhuzamos egymás mellé helyezéséből tevődik össze, amelyeket az egyszon történelmi alaphelyzet, időpont kapcsol össze (és természetesen az első kötet eseményeiben meglevő szorosabb összetartozás).

Ez azonban itt különösen lényeges, ha válaszolni akarunk arra a kérdésre, hogy előnyére vagy hátrányára vált-e a műnek ez a viszonylagos elaprozódás. Úgy hisszük, sem egyik, sem másik válasz nem lenne helyes. Az ábrázolás teljességére törekvés és az ábrázolt kor jellege együttesen követelték meg ezt a szerkezeti módot. Az ábrázolási szféra szélességében is kiterjedt, s Molnár Géza nem elégedett meg az új momentumok közvetett bemutatásával. Ráday sok emberséggel telített, de osztályával határozottan szembefordulni mindaddig mégsem tudó, ellentmondásos alakja, szerepének megnövekedése és önállósulása mögött a front, a 2. magyar hadsereg harcainak ábrázolási szándéka húzódik meg. Grün Tibi tragikumuma a munkatáborok foglyainak életét és sorsát példázza, Bordás Franci a bebörtönzött kommunistákét.

Mind fontos és bonyolult, a kor arculatának lényegéhez tartozó események ezek, s a részletekben is gazdagon, sok tragikus és felemelő szépséget magukba foglalva jelennek meg az írói ábrázolásban. Plasztikusan áll előttünk a doni vereség, amelyben Ónody-Kenyeres Ferencnek apjához hasonló halála — és ez egyben a nemesi eredetére büszke család kivésését is jelenti — ennek a rétegnek pusztulását szimbolizálja. Nagyon érzékletes a „lebukottak” életének megjelenítése is, ahogy a jelent is a biztosan kiszámított jövő szempontjából rendezik be: a tanulni akarás, hogy ösztönzik egymást a többit tudásra, akár Magda matematika iránti érdeklődésének felkeltésére, akár Bordás nyelvtanulására gondolunk.

Igy alakul ki fokozatosan a körkép a korról a párhuzamos vonalvezetés során, Ácsék és Martinék szűkebb térbeli horizontján túl is. Nem érezzük hibának a részekre szabdaltnak történetet, mert ez a mélyen meghúzódo egység, a koránál teljesebb bemutatása erősen fűzi össze a részeket, s ezt az egységet csak erősíti a hősök múltbeli közelebb tartozása (és nyilván az is, amiről ma még pontosat nem tudhatunk: az események, jellemek jövőbeli alakítása).

Molnár Gézánál súlya van minden eseménynek és minden szereplőnek. Epizodálkiai is, pl. Hagagos, Rigó Jenő, Várfoki hadnagy — külön szint és külön mély értelmet jelentenek. Talán

csak Martin bécsi alakja lett kevésbé meggyőző, ábrázolása vértelenebb.

Molnár Géza nem viszi el az eseményeket ebben a kötetben a háború befejezéséig, úgy sejtjük, nagyon jó érzékekkel. A könyv lezárása az első kötet befejező képét idézi megoldásában is. Laci és Magda szemléli az úton vonuló német alakulatokat azon a napon, amikor a fiú a katonai behívás elől elrejtőzik, és amikor fontos változások érlelődnek szélesebb körben is a faszizmus közelgő, már észrevehető jeleket mutató összeomlása előtt: a tettek lehetőségének kutatása után egyre inkább az aktív ellenállás, a cselekvés kerül a történelem napirendjére. A következő kötet nyilván ezt az aktív harcot állítja középpontba, amely küzdelem a felszabadulással sem ér véget.

Ennyi erény után már logikusan adódik az a következtetésünk, hogy színvonalas, értékes műnek tartjuk Molnár Géza könyvét. És ha mégis némi vizszaesést érzünk a *Város a felhők alatt*hoz képest, ez azért van, mert Molnár Géza a mesterei kompozíció ellenére sem tudta minden vonatkozásban a megfelelő

összetettségében megrajzolni a háborús évek bonyolult társadalmi képletét. A népfrontpolitika problémakomplexuma csak részletekben villan fel, s egészében nem mélyül el eléggé. A faszizmus-sal szembeni viszonylagos passzivitás okai, tehát azok a tényezők, amelyek közrejátszóttak végső soron az „utolsó csatlósságban”, szintén nem jutnak felszínre teljes árnyaltságukban. Félő, hogy ezek a hiányok majd éreztetik hatásukat a következő kötetben is.

Olyan műről természetesen, amely ma még befejezetlen, nem lehet végérvényes véleményt mondani. A következő rész fényében bizonyára sokkal teljesebben, gazdagabban tárul fel, új megvilágításban mutatkozik meg számos mozzanat, ami most még rejtettebb értelemmel bír. Bizunk benne, hogy a folytatás során ez valóban így is lesz, és a kész művet napjaink irodalmának kimagasló alkotásaként tarthatjuk számon. Az eddigi két kötet erre a reményre bátran feljogosít bennünket. (*Szépirodalmi Könyvkiadó, 1964.*)

VÖRÖS LASZLÓ

ÉLETÜNK ÉS A STRESS

SELYE JÁNOS TANULMÁNYA

„A tudomány emberének nemcsak az a feladata, hogy megbirkózzék a tudományokkal, melynek az ember a tárgya, hanem — és ez már sokkal nehezebb dolog — rá is kell venni a világot, hogy szívelje meg, amit ő felfedezett. Ha ezt a vállalkozást nem koronázza siker, az ember önmagát fogja elpusztítani, félúton megrekedt okosságával.”

(Bertrand Russel)

Selye János, a magyar származású orvosostudós, a stresszelmélet megalapítója sikerrel oldotta meg ezt a feladatot. Közül harminc esztendő munkásságának eredménye a könyv megjelenésével nemcsak a biológiai tudományokban járatos, hanem a hétköznapi ember tudományává is vált.

A könyv joggal arat sikert a magyar olvasóközönség körében. (Gyors egymásutánban három kiadása jelent meg!) Korunk egyik legújabb tudományos felfedezését, leegyszerűsítve, a hozzá nem értő ember számára is élvezetesen, de végig tudományos pontossággal és alaposággal adja át az olvasónak.

A Selye által megalapozott generális adaptációs szindróma, melyet alapos kísérletsorozat igazol, ma már általánosan ismert elmélet. A szervezetet érintő inger — stressor — hatására, szervezetünkben bekövetkezett állapot a stressz, ami a generális adaptációs szindrómában nyilvánul meg. A folyamat időrendi lefolyása a következő; alarm reakció, vagyis a szervezet riadókészültsége, az ellenállás szaka, és végül a kimerülés.

Különböző tényezők: fizikai, kémiai, lelki behatások stb. következtében az élő szervezet állandó stresszhatásnak van kitéve, aminek bekövetkezését nem akadályozhatja meg.

Az alkalmazkodás mértéke szabja meg a stressz időszaka alatt a szervezet reakcióját, ami a hormonális és idegi elváltozások bonyolult folyamatában nyilvánul meg. Az alarm reakció idején a szervezet felkészül a harcra, nagy mennyiségű hormon kerül a vérkeringésbe, az adaptáció igyekszik a stresszt a területre korlátozni és így az egész szervezet károsodását megakadályozni. Sajnos, az adaptáció sem véges, és súlyos esetben bekövetkezik a kimerülés szaka, mely a szervezet pusztulását okozhatja.